

EKONOMİ TEMELLİ GÖÇ YAKLAŞIMLARI PERSPEKTİFİNDE GÖÇMENLERİN KARAR ALMA SÜREÇLERİ

DECISION MAKING PROCESSES OF MIGRANTS IN THE PERSPECTIVE OF ECONOMIC MIGRATION THEORIES

Melih GÖRGÜN*

* Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, melihgorgun@yeditepe.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0002-1228-5264>

ÖZ

Farklı dinamikleri etkileme ve farklı dinamiklerden etkilenme konusunda, sosyal bilimlerde göç hareketleri kadar çok az konu vardır. Göç hareketleri ister gönüllü olsun, ister zorunlu olsun ekonomi, demografi, kültür, hukuk, antropoloji ve çevre gibi birçok disiplinle etkileşim halindedir. Göç yaklaşımları özellikle yirminci yüzyıldan itibaren göç hareketinin etkileşimde olduğu birçok disiplin dahilinde bireylerin göç kararı alma süreçlerini ve göç olgusunun sonuçlarını/etkilerini ele almışlardır. Bu çalışmada özellikle göç yaklaşımlarının ekonomi temelli olan türleri üzerinde durulacaktır. Ekonomi temelli göç yaklaşımları incelendikten sonra yaklaşımların dinamikleri ele alınacaktır. Çalışmanın son kısmında da, ekonomi perspektifinden incelendiğinde bireylerin karar alma süreçleri incelenecektir. Sözü edilen karar alma sürecinin önemli bir bölümünü de bireylerin öngörü ve eylemleri oluşturmaktadır. Sonuç olarak bireylerin göç kararlarına etki eden ve bu bağlamda onları motive eden unsurlar analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası Göç, Ekonomi, Göç Kuramları, Göç Kararları

Jel Kodları: F22, J17, J24

ABSTRACT

In social sciences, there is a very limited number of subjects that influence, and are influenced by, different dynamics as migration. Whether it is voluntary or obligatory, migration movements are in constant interaction with disciplines such as economy, demography, culture, law, anthropology and environment. Different approaches to migration have addressed the individuals' decisions for migrating, as well as the results and effects of the migration phenomena through a number of disciplines that the migration movement is in interaction with, especially from the twentieth century. In this work, the approaches to migration, especially based on economical grounds, will be addressed. Once the economy based approaches to migration are analyzed, the dynamics of these approaches will be examined. In the conclusion part, the process of individuals' decision making will be examined from an economical perspective.. The aforementioned decision making process consists primarily of the individuals' foresights and actions. Consequently, elements that play a significant role in individuals' deciding to migrate and motivate them will be analyzed.

Keywords: Migration, International Migration, Economy, Migration Theories, Migration Decision

Jel Codes: F22, J17, J24

1. GİRİŞ

Göç olgusu bir bakıma, farklı coğrafyaların insanlara farklı alternatifler sunmasıyla ilişkilidir. Bu alternatifler, göç kararını alan birey tarafından avantaj olarak yorumlanabilir ve göç kararı aşamasında oldukça etkilidir. Şüphesiz her göç hareketi neden, etki ve kapsam açısından farklı dinamikler barındırır, ancak ekonomik ve güvenlik sebepleri, göç hareketlerinin başlıca nedenleri arasında sıralanabilir.

2015 yılı verileri itibariyle, uluslararası sistemde her 7 bireyden 1 tanesi göçmen konumundadır. (UNHCR, 2018:5) Bu göçmenlerin bazıları geçici ya da kısa süreli, bazıları da uzun süreli yolculuklara dahil olanlardır. En geniş ifadesiyle göç hareketi, genel olarak yaşanan yerin kalıcı ya da yarı-kalıcı olarak değiştirilmesi şeklinde tanımlanmıştır. (Lee, 1969:48) Biraz daha geniş perspektifte, Mangalam'ın göç tanımlaması da önemlidir. Bu tanımlama kapsamında göç: "göçmen olarak adlandırılan bir topluluğun, önceden hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir değerler seti ya da değerlendirilmiş amaçlar ekseninde verdikleri kararlar, etkileşim sistemlerinde değişiklikle sonuçlanacak şekilde bir coğrafi konumdan diğerine doğru görece sürekli olarak uzaklaşmasıdır." (Mangalam, 1968: 8)

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlüğü'ne göre göç, ekonomik, toplumsal, veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır. (tdk.gov.tr, 2018)

Göç, çok önemli bir mobilizasyon biçimidir. (Schwartz, 1971:193) Bu mobilizasyon sürecinde, özellikle yirminci yüzyılın gerek ulaşım, gerek bilişim, gerekse teknoloji alanlarındaki hızlı dönüşümü düşünüldüğünde, insanlar için eskiden çok uzak olan coğrafyalar yakınlaşmış, ulaşım alternatifleri çoğalmış ve gidecekleri yerler hakkında çok kapsamlı bilgi edinme olasılıkları artmıştır.

Göç hareketi, hem bu yolculuğa çıkan birey, hem de hedef toplum açısından çok önemli etkilere sebep olur. Göç eden birey sadece fiziksel varlığını taşımamaktadır. Bilgisi, birikimi, hayalleri, dünyaya bakışı, değerleri, yargıları ve daha bunlara benzer birçok dinamik onunla beraber yolculuk etmektedir. Gittiği toplum açısından da, az önce ifade edilen hususlar kimi zaman avantaj, kimi zaman da dezavantaj olarak algılanabilmektedir.

Bu çok boyutlu etkiler ağını kapsayacak çok geniş tek bir göç teorisi doğal olarak bugüne kadar geliştirilememiştir. Kuramcılar, farklı dinamikler bakımından göç sınıflandırmaları yapmış ve göç olgusunun çeşitli kategorilere ayrılması, farklı dinamiklerle ilişkilendirilmiştir. Öyle ki, göç edilen, yerleşilen yeni coğrafyada karşılıklı uyum sağlanamadığı sürece göç eylemi tamamlanamamış olur, çünkü geldiği yere uyum sağlayamayan her birey/aile, yine potansiyel göçmen konumunu devam ettirir. (Çakır, 2011:131)

Göç süreci yaklaşımları özetle ve büyük ölçüde göç hareketinin belirleyicileri ve sonuçları üzerine odaklanmaktadır. Bu bilgiler ışığında aşağıda yer alan soruların cevapları, göç sürecinin boyutlarını ve etki alanlarını anlayabilmek için son derece önemlidir:

1. *Ekonomik, sosyal, demografik, çevresel ve siyasal faktörler ne boyutlarda değişiyor ki insanlar doğdukları yerlerden ayrılma gereksinimi duyuyorlar?*
2. *Göç edilen yerdeki hangi faktörler göçmenlere fırsatlar sağlıyor?*
3. *İki ülke arasında –muhtemel göçmenlere yolculuk araçları, giriş ihtimali ve bilgi sağlayan- sosyal ağlar ve diğer bağlantılar nasıl gelişiyor?*
4. *Göç ve yerleşmeyi düzenlemek için mevcut ya da oluşturulan yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapılar ve uygulamalar nelerdir?*
5. *Göçmenler nasıl yerleşimci oluyor ve bu, neden bazı durumlarda ayrımcılığa,*

çatışmaya ve ırkçılığa, bazı durumlarda ise çoğulcu ve çokkültürlü bir toplumun oluşumuna yol açıyor?

6. *Yerleşmenin göç alan toplumların ulusal kimliği, kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir?*
7. *Yaşanan göç, göç veren bölgeyi nasıl değiştiriyor?*
8. *Göçler göç alan ve göç veren toplumlar arasında hangi boyutlarda yeni bağlantılara sebep oluyor?* (Castles ve Miller, 2008:39)

Tüm bu dinamikler ışığında göç olgusunun, hukuk, ekonomi, siyaset, psikoloji, kültür, demografi, coğrafya ve antropoloji gibi birçok disiplinle de yakından ilişkisi vardır. Bir örnek vermek gerekirse, coğrafyacılar göç hareketinin zaman ve mekan açısından anlamlandırılmasını vurgularken, sosyologlar göç hareketinin sonuçlarını vurgular ve farklı biçimde ekonomistler de göç hareketinin ekonomik etkileri üzerinde durular. (Sinha ve Ataullah, 1987:5)

Bu çalışmanın izleyen bölümünde öncelikle genel göç yaklaşımları ele alınıp sonrasında da ekonomik temelli göç yaklaşımlarının üç farklı perspektifi irdelenecektir. Sırasıyla, neo-klasik ekonomi yaklaşımı, yeni ekonomi yaklaşımı ve ikiye bölünmüş emek piyasası yaklaşımlarının karşılaştırması yapıp, aradaki benzerlik ya da farklar analiz edilecektir.

2. GÖÇ YAKLAŞIMLARI

Göç hareketleri genellikle bu yolculuğa sebep olan dinamikler bağlamında ifade edilmektedir. Ravenstein'in 1885 yılında yazdığı makalede tanımladığı yedi ilke, modern zamanların geniş kapsamlı olan ilk göç yaklaşımı olarak adlandırılabilir. Yazar 1885 yılında kaleme almış olduğu makalesinde, göç hareketini mesafeler, terkedilen ve gidilen coğrafyaların özellikleri, göç hareketinin yaygınlaşmaya meyli olan bir zincirleme etki olduğu ve cinsiyet başlıkları üzerinden ele almıştır. (Ravenstein, 1885:19) Bu çalışmada, gidilecek bölgelerin endüstri ya da ticaret

bölgeleri özelliği taşımasının altını önemle çizen yazar, günün ulaşım şartları da düşünüldüğünde, mesafenin de göç kararında önemli bir dinamik olduğunu belirtmiştir.

Göç yaklaşımları ile ilgili olarak bir başka kilometre taşı da, Lee tarafından irdelenen göç hareketlerinin itici ve çekici özellikleri olmuştur. Bu özellikler çıkış ve hedef yerleri ile ilgili faktörler, süreç boyunca göç hareketinde olan bireyin karşılaştığı engeller ve bireysel faktörler olarak ele alınmıştır. (Lee, 1969, 50) İtici faktörler genellikle düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat eşitsizlikleri, çevre kirliliği, ya da siyasal baskıları içermektedir. Çekici faktörler ise bu kavramların tam tersi yapıları ifade eder. Lee'nin çalışmasını biraz daha ilerleten Petersen, itici ve çekici unsurların dinamiklerini ele almakla birlikte, göç hareketinin bireysel ve toplumsal motivasyonlarını da incelemiştir. (Petersen, 1958: 262)

Castles ve Miller, göç hareketinin bugünü ile ilgili beş temel eğilim saptamışlardır. Bu eğilimler sırasıyla:

1. *Göçün küreselleşmesi: Daha fazla ülkenin göç hareketlerinden eş zamanlı ancak muhtemel farklı ölçülerde etkilenmesi ve kaynak sahalarının çeşitliliği,*
2. *Göçün hızlanması: Uluslararası sistemde göç hacminin artışı,*
3. *Göçün farklılaşması: Sadece emek göçü, beyin göçü, mülteciler ve benzeri hareketlerin tek tip değil aynı anda bunları hepsinin gerçekleşebilmesi,*
4. *Göçün kadınsallaşması: Kadınların göç hareketlerindeki rolünün önemi (hangi göç tipi olursa olsun çağdaş göçlerde kadın, çok önemli bir rol üstlenmektedir),*
5. *Göçün giderek siyasallaşması: Uluslararası göç olgusunun devletlerin iç ve dış politika dinamiklerini yakından etkilemesi.* (Castles ve Miller, 2008:13)

Görülmektedir ki göç olgusunun temelinde yatan yer değiştirme hareketi, toplumların demografik, kültürel, sosyo-ekonomik

yapısını ve bunların gelişimini biçimlendiren dinamik bir süreç olarak ifade edilmektedir. (Akıncı vd., 2015:61)

2.1. Göç Hareketine Dahil Olan Birey Tipleri

Tüm göç hareketlerinin ana ekseninde, bireyleri davranışları yer almaktadır. Biraz daha ileri boyutta incelendiğinde, sözü edilen davranış süreçleri uyum içerisinde yaşanmazsa göç eyleminin işlevselliğinden bahsetmek yerinde olmayacaktır. (Akıncı vd., 2015:66) Ancak henüz sözü edilen ileri boyutlara geçmeden önce, göç hareketinin ana konusu olan bireylerin farklı koşullarını incelemek yerinde olacaktır.

Yukarıda ele alınan dinamikler çerçevesinde, göç hareketinin ana unsuru olan bireyler, farklı durumlarda farklı başlıklar altında incelenmektedir. “Sığınmacı” olarak tabir edilen ilk grup, hukuki olarak henüz mülteci statüsü alamamış kimsedir. O halde mülteci tanımının da içeriğini incelemek yerinde olacaktır. Mülteci, 1951 yılında 144 ülke tarafından imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu gereğince, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba olan mensubiyeti veya siyasal düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen yabancısıdır. (Görgün, 2018:86) Cenevre Konvansiyonu’nda önemli olan bir başka ayrıntı ise, mülteci tanım içeriğinin, 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da meydana gelen olaylar kapsamında değerlendirilmesidir. 1967 yılında bu şartlar (zaman ve coğrafya) kaldırıldıysa da, 1951 Konvansiyonu’nun bazı taraf ülkeleri bu şartları sürdürmeye devam etmiştir. İşte bu durumda, yani Avrupa dışından gelen ve sığınma talep eden bireylere tanınan statü de “şartlı mülteci” statüsüdür. Tüm bu bilgiler ışığında, göçmen kavramı, yapılan tüm tanımlamaları kapsayacak bir şemsiye başlık niteliğindedir. Başka bir deyişle, göç hareketinde olan birey/bireyler, ister

gönüllü olsun ister zorunlu olsun nihayetinde göçmen başlığı altında, ancak farklı statülerde değerlendirilebilir.¹

3. EKONOMİ TEMELLİ GÖÇ YAKLAŞIMLARI

Uluslararası ilişkiler perspektifinde, gerek ekonomik, gerek siyasi gerekse toplumsal alanlarda İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan değişimlerin sisteme birçok farklı etkisi oldu. Özellikle Bretton Woods sisteminin oluşturduğu ve çok büyük bir savaşın paramparça olmuş bileşenlerini tekrar sisteme entegre etmek adına düzenlenen serbest ticaret, istikrarlı para birimleri ve genişleyen küresel ekonomik karşılıklı bağımlılık gibi kavramlar, yirminci yüzyıla yaklaşılacak dönemde de, yirmibirinci yüzyıl içerisinde de önemli dönüşümler geçirdi. (Gilpin, 2015:15) Uluslararası perspektifte kimi dönemlerde revaçta olan liberal ekonomi politikaları, özellikle kriz zamanlarında yerini katı milliyetçi ekonomi politikalarına bırakırken, kimi zaman da bazı koşullarda yerini marksist ekonomi yaklaşımlarına bıraktı. Tüm bu dönüşümlerin uluslararası sistem üzerinde büyük etkileri yaşanırken, bu değişimlerden en çok etkilenenlerin başında da, göç hareketlerini mevcut ekonomik durumlarını daha iyi koşullara getirmek isteyenlerin oluşturduğu gruplar geldi.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük savaşın etkisiyle parçalanmış Avrupa ülkeleri öncelikli olmak üzere, Amerika ve bazı Orta Doğu ülkeleri görece az gelişmiş ülkelere işçi göçüne sıcak bakmaya başladı. Misafir işçi olarak başlayan bu akımlar dahilinde:

- *Batı Avrupa ülkeleri, İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan, Yugoslavya ve*

¹ Bu kategorilerden başka ayrıca ele alınabilecek bir de düzensiz (kayıtdışı) göçmen kavramı vardır. Bu bireyler genellikle hukuki belgelerden yoksun ve hedef ya da transit ülkeye yasadışı yollara giriş yapmış kişilerdir.

Türkiye ile bazı işgücü alım anlaşmaları yaparak,

- *Amerika yoğun olarak Meksika ve Karayipler'den işgücü alımı ile,*
- *Petrol bakımından zengin Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn ve Suudi Arabistan; Hindistan, Bangladeş, Mısır ve Yemen'den,* (Adıgüzel, 2016:98)
- *İsviçre'ye Almanya, İtalya ve Portekiz'den ciddi ölçülerde yeni iş gücü hareketleri gerçekleşmiştir.* (Çopuroğlu, 2018:199)

Çalışmanın bu bölümünde, göç olgusunu ekonomi perspektifinden inceleyen yaklaşımlara yer verilecektir. Sırası ile neo-klasik, yeni ekonomi ve ikiye bölünmüş emek piyasası yaklaşımları analiz edilecektir. Her üç yaklaşım da ekonomi temelli olsa da içerdikleri dinamikler bakımında birbirlerinden farklı özellikler sergilemektedir. Birey, bireyin çevresi, iş sektörleri bakımından değişebilen bu dinamikler, göç sürecini anlamak ve açıklamakta farklı dengeleri barındırmaktadır.

3.1. Neo-Klasik Ekonomi Yaklaşımı

Neo-klasik ekonomi yaklaşımı özü itibarıyla göç hareketinde, emek faktörünün arz ve talep değişkenleri üzerinden şekillenmiştir. Makro perspektifte ele alındığında düşük ücretli işçilerin yüksek ücret veren ülkelere akışları bir sürpriz değildir. Bu bağlamda makro perspektifte, neo-klasik ekonomi yaklaşımında ülkeler arası ücret ve istihdam şartları arasındaki farklar, göç hareketini temel belirleyicileri arasında gösterilebilir. Bir başka bağlamda da fakir ülkeler zengin ülkelere kıyasla daha fazla işgücü arzına sahiptir, zengin ülkeler de diğer gruba kıyasla daha fazla sermaye arzına sahiptir. (Güllüpinar, 2012:6) İşte bu farklılıklardan dolayı genellikle fakir ülkelere zengin ülkelere doğru göç hareketleri gözlemlenmektedir.

Bu yaklaşımda, göç hareketinin orta ya da uzun vadede emek piyasasını da dengeleyeceği belirtilir. Göç hareketi sonucunda fakir ülkeden zengin ülkeye işgücü akışı, zamanla zengin ülkede de bir

işgücü artışı sağlayacak ve zengin ülkede ücret oranları kademeli olarak azalacaktır. Aynı zamanda fakir ülkede de işgücü azalmış olacağı için, ücret oranları da artacaktır. Başka bir ifade ile makro ekonomik düzeyde göç hareketi, sermaye ve emeğin coğrafi olarak eşitsiz dağılımından kaynaklanmaktadır. (Güllüpinar, 2012:7) Bu yaklaşım bağlamında, farklı coğrafyalar arası ücret eşitsizliklerinin azalması, göç hareketinin de yavaşlamasına sebep olacaktır. Sermaye işgücü ve işçi akışına nazaran görece daha hareketli olduğundan, potansiyel göçmen işgücü de sermayenin konumuna göre plan yapacaktır. (Clark ve Gertler, 1983:19)

Bu yaklaşımın kusursuz çalışabilmesi için şüphesiz mükemmel bir rekabet ortamında gerçekleşmesi gereklidir. Bu çeşit bir rekabet ortamından ne anlaşılmalıdır sorusu gündeme geldiğinde ise gerekli koşullar Ritchey tarafından şöyle ifade edilmiştir; insanların maksimum fayda aradığı, iş olanakları ile ilgili tüm işçilerin eşit ve en iyi bilgiye sahip olduğu, işçilerin gerekli sayıda ve neredeyse eşit yeteneğe sahip olduğu, ve gerek ekonomik gerek toplumsal anlamlarda da ülkeler arası hiçbir engel olmadığı olarak belirtmiştir. (Ritchey, 1976:364) Yine bu bağlamda, işgücü piyasaları uluslararası göç hareketlerinin önemli belirleyicilerindedir.

Mikro perspektifte incelendiğinde ise, işgücü piyasa koşullarının durumu ile beraber, bireyin kendisi ile ilgili koşulları da gözünde bulundurmak gerekir. Bu bağlamda bireyler, geniş ölçekli bir kar/zarar analizi yaparak kendileri için en uygun senaryoyu belirler. Ve eğer planladıkları yolculuk sonunda harcayacakları tüm para, kazanacaklarından daha fazla olacaksa, göç hareketini başlatmazlar. Bu perspektifte, Bojas'ın altını çizdiği gibi, neo-klasik teori, bireyin faydayı maksimize ettiğini varsayar ve bireyler kendi refahını maksimize edebilecekleri bir ülke araştırırlar. (Borjas, 1989:461) Başka bir ifade ile her birey tek tek koşulları değerlendirir ve kararını potansiyel şartları değerlendirdikten sonra verir.

Bu yaklaşımda bireyin alacağı kararda birçok iç dinamik etkili olacaktır. Örneğin bireyin eğitim seviyesi, yabancı dil seviyesi, tecrübeleri, yetenekleri, becerileri ve yaşı da hedef ülkedeki iş ve ücret alternatiflerini direkt ya da dolaylı olarak etkileyecektir. Bu durum bir neden-sonuç döngüsü şeklinde ifade edilirse tüm bu dinamiklerin de kendi içinde birbirleriyle doğru ta da ters orantılı olduğu gözlenebilir. Örneğin yaş ve deneyim doğru orantılıdır ancak yaş ilerlediğinde de bu, hedef ülkedeki iş bulma olasılığını negatif anlamda etkileyen bir dinamik olacaktır. Ekonomi perspektifi ile ele alındığında, genç ve eğitilmiş nüfusun göç konusuna – uzun vadeli beklentiler ve ekonomik getirilerin önemini düşünerek- yaş ilerlemiş nüfustan daha meyilli oldukları birçok çalışmada incelenmiştir. Parrado ve Cerrutti bu yaklaşımı “yeteneklerin transferi” adı altında ele alır. (Parrado & Cerrutti, 2003:104)

Aynı şekilde çalıştığı ya da tecrübeli olduğu sektörün hedef ülkedeki geçerliliği de verilecek karar açısından son derece önemlidir. Tecrübe, eğitim ve yetenekler her ne kadar hedef ülkedeki iş bulma şansını ya da ücret avantajını artırıyor olsa da, bazı çalışmalarda az eğitilmiş ve eğitim seviyesi düşüklüğü sebebiyle herhangi bir iş kolunda çalışma ihtimalleri düşük bireylerin göç hareketine daha meyilli olduğu tesbit edilmiştir. (Freeman, 2006:154)

Neo-klasik ekonomi modeli ister mikro ister makro ölçekte olsun, devletin rolünü göç hareketinin içeriğine katmakta belirli ölçülerde yetersiz kalmaktadır. Öyle ki, devletler işçi ihtiyacından dolayı kimi zaman göç politikalarını revize ederken, bazı durumlarda da (Yeni Dünya ülkeleri gibi) göç hareketlerini ulus inşasının önemli bir parçası olarak ele alırlar. (Castles ve Miller, 2008:34) O sebepten neo-klasik modeller, yapısal olarak özgür tercih yapan bireylerin karar aşamasını incelerken, tarihsel ve sosyolojik gerçekleri bazı anlamlarda gözönünde bulundurmazlar.

3.2. Yeni Ekonomi Yaklaşımı

Her iki neo-klasik ekonomi yaklaşımında da karar aşaması ve göç hareketi göçmen temelli gerçekleşmektedir. Ancak yirminci yüzyıla doğru yapılan çalışmalarda, göç kararının sadece bireysel değil, özellikle hane halkının da etkisi ile alındığı saptanmıştır. Bir başka ifade ile göç kararı, bir aile karar alma süreci dahilinde değerlendirilebilir. Öyle ki, göç hareketinde ailenin diğer bireyleri için de hedef ülkede çalışma koşulları uygun bulunuyorsa, alınacak göç kararı daha güçlü temeller üzerine şekillenebilir.

Aile göçü hareketi, bir anlamda, aile bağlarının da etkisini kullanarak göç hareketinin kolaylaşması olgusunu da içermektedir. Örneğin ekonomi perspektifinden de incelenecek olursa, Amerika Birleşik Devletleri'nin göçmen vizelerinin yarısından fazlası aile bağları temelli olarak tahsis edilir ve aile göçü 1970'li yıllarda işçi göç alımının azalmasından beri Batı Avrupa'da baskın hale gelmiştir. (Bartram vd., 2017:144)

Mincer (2002:759), “Ailelerin Göç Kararları” isimli çalışmada, yaşları görece yeni evli çiftlerin, göç hareketinin ekonomik getirileri bağlamında, göç etme oranlarının hayli yüksek olduğunu ifade eder. Buna ek olarak, göç karar aşamasında, aile ya da yakınlar, beklenen geliri maksimize etmek ya da olası risk durumlarını en aza indirmek için bazen ailenin sadece bir bireyi bazen de birden fazla bireyi için göç kararı alabilir.

Aile ilişkileri ya da aile içi dinamikler, göç hareketini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Başka bir söylemle, aile temelinde bireylerin eğitim seviyeleri, yetenekleri ve yaş seviyeleri, göç hareketi sonrası net gelirlerini pozitif ya da negatif anlamda etkileyebilir. Ekonomi perspektifinden incelendiğinde de, örneğin evli bir çiftin bir bireyinin kazancı hedef ülkede daha çok olacak, ancak diğer bireyin kazancı daha az olursa, ve hedef ülkedeki net kazanç orijin ülkedeki kazançtan düşük olursa, göç kararı olumsuz olacak ve ekonomik sebeplerden ötürü göç hareketi

başlamayacaktır. (Nivalainen, 2004:159) Aynı şekilde, ailenin bir ya da birden fazla çocuğa sahip olmasının ve bu çocukların yaş seviyelerinin göç kararı üzerinde önemli etkileri vardır.

3.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Yaklaşımı

İkiye bölünmüş emek piyasası yaklaşımına göre, uluslararası ölçekte emek göçü, çoğunlukla gelişmiş ülkelerin bu konudaki taleplerine göre şekillenmekte iken, bu yapı içerisinde de işgücü piyasası ikili bir yapı halinde oluşmaktadır. Piore'nin belirttiği gibi, bu yaklaşımda önemli olan işgücü piyasasındaki iki sektör; sermayesi yoğun sektörler ve vasıfsız işçiler tarafından doldurulan sektörlerdir. (Piore, 1979:99)

Bu ikili yapının ilk grubunu sermaye yoğunluklu sektörün işçileri oluştururken, ikinci grubu da niteliksiz işçilerin kullanıldığı çalışma koşullarının görece daha ağır olduğu sektörler oluşturmaktadır.

İlk sektörün işgücünü oluşturan bireyler gerek teknik gerek bilgi anlamında daha donanımlıdır ve içinde buldukları iş kolu açısından değerli elemanlardır. İkinci grup göçmen işçiler, bir başka ifade ile uluslararası vasıfsız emek göçünün yansımaları olarak da ifade edilebilir. Bu grup, daha düşük ücretli ve işten çıkarılma olasılıklarının ilk gruba göre daha yüksek olduğu bireylerden oluşur. Toksöz'ün, iki gruba dahil işçilerle ilgili şu saptaması son derece önemlidir:

“... Her iki sektörde kimlerin yer alacağı öncelikle cinsiyet ve etnik köken gibi işgücü piyasasıyla doğrudan bağlantılı olmayan faktörler tarafından belirlenir. İşverenlerin toplumda varolan önyargılar çerçevesinde cinsiyet ve etnik köken veya ırk temelinde çeşitli gruplara atfettikleri özellikler bunların ne tür işlerde çalışacakları, alacakları ücretin düzeyi ve meslek içi eğitimden yararlanma imkanları açısından belirleyici olur ve bu grupların üyelerinin işletme içindeki çekirdek işgücünden dışlanmasını meşrulaştırır...” (Toksöz, 2006:57)

Tüm bu veriler doğrultusunda tekrar birinci tabakanın özelliklerine dönülecek olursa, bu grubun uzman işgücü olduğunu söylemek yerinde olacaktır. İkinci tabakada ise az önce de belirtildiği gibi emek yoğun sanayii ve küçük ölçekli işletmeler yoğun olarak gözlemlenir.

Endüstri devriminden itibaren giderek yoğunlaşan karşılıklı ilişkiler sistemleri en kapsamlı tanımını küreselleşme ifadesi ile bulmuştur. Bu kavram aralarında ticaret, iletişim, işbirliği, kültürel etkileşimler başta olmak üzere birçok uluslararası aktör arasında oluşan eğilimlerle alakalı bir süreçtir. (Görgün, 2017:1318) Küreselleşme olgusu ile alakalı olarak, merkez ülkelerin ikinci tabakalarını oluşturan bireylerin yer aldığı sektörler, farklı sebeplerden ötürü görece az gelişmiş ülkelere yönlendirilmiştir. Bu aksiyon hem işlem maliyetlerini azaltmakta, hem de çevre ülkelerde istihdam fırsatları yaratmaktadır. Özellikle yüksek teknoloji grubundaki ürünlerin tasarım ve üretim aşamaları bu olgunun önemli örneklerindedir. Örneğin cep telefonu ya da bilgisayar bileşenleri gibi hem tasarımı hem üretimi hem de içeriği gelişmiş teknolojiler barındıran ürünlerin, tasarımları başka ülkelerde, üretim ya da montajları başka ülkelerde yapılmaktadır. Tasarım kısmı yetenek, bilgi ve birikim olarak daha üst düzey özellikler barındıran bir aşama olarak, genellikle merkez ülke sınırları içinde çözülmektedir. Seri üretim ya da montaj kısımları gibi emek yoğun özellikleri barındıran kısımlar da çevre ya da sanayisi gelişmekte olan ülkeler tarafından çözülmektedir.

Bu durum, gelişmiş ülkelerde ikinci tabakaya mensup işgücünün barınacağı işyerlerini olumsuz etkilemekte ve beraberinde işsizlik sorununu gündeme getirmektedir. (Toksöz, 2006:62) Tüm bu dinamikler bağlamında denklem içeriğinde düşünülmesi gereken bir başka önemli unsur da, özellikle ikinci gruba ait işgücünün “göçmen” statüsünün işe alım ya da işten çıkarma sürecince ne denli önemli olduğudur. Yapılan araştırmalar

çerçevesinde, yabancı olmak² gibi ayrımcılıklar da işe alım ya da çıkarma süreçlerinde etkili olduğu yönündedir.

4. EKONOMİK GÖÇ YAKLAŞIMLARI PERSPEKTİFİNDE BEKLENTİLER VE EYLEMLER

İncelenen üç farklı yaklaşımda da birbirlerinden bazı ölçeklerde bağımsız, bazı ölçeklerde de bağımlı değişkenler bulunmaktadır. Bahsi geçen üç yaklaşımda da gerek mikro gerek makro ölçekte bireyin göç hareketindeki karar aşamasını önemli düzeyde etkileyecek unsurlar bulunmaktadır.

Göç hareketine karar vermek şüphesiz çok önemli sonuçlar doğurabilecek bir aksiyondur. Burada altı çizilmesi gereken çok önemli bir husus “öngörü” kavramıdır. Göç edecek birey, gideceği yeni coğrafyada güvenlik, çevre, toplumsal kabul, barınma, sağlık, eğitim, yasal prosedürler ve benzeri birçok bilinmeyi öngörmek ve bu konularla ilgili verilere hakim olmak durumundadır. Bu çalışmanın özü olan “ekonomi” perspektifi de öngörülmesi gereken kavramların başıda gelmektedir. Öngörü kavramı biraz daha ileri bir boyuta taşınırsa, literatürde görece yeni ve içeriği henüz şekillenmekte olan bir kelime ile karşılaşılar. Beklenti (anticipation), öngöründen biraz daha karmaşık ve farklı bir yapı sergilemektedir.

Beklenti ile şekillenen, ya da daha popüler bir ifade ile “uzgörü eylemi”, içeriğinde bir harekete geçme eylemi de barındırır. Sözü edilen husus, tahmin ya da öngörünün ötesinde, başka bir perspektiftir. Bu perspektif, içeriğinde bilinmeyenler, çeşitli veriler ya da tahminler içerebilir.³ Bu

² Burada “yabancı olmak” ifadesi ile kastedilen unsur, göçmen olmaktır. Şöyle ki, özellikle yabancı olma konusu bazı durumlarda işten çıkarmalarda bir tercih seçeneği de olabilmektedir.

³ Konu ile ilgili somut bir örnek şu şekilde verilebilir; Örneğin havanın kapalı olduğu ya da hava tahmin raporlarının yağışlı olarak bildirildiği bir zaman diliminde, yağmur yağma

veriler dahilinde, gerek eldeki somut bilgilerden, gerek geçmişe dayalı tecrübelerden bir çeşit karar alma süreci de işlemeye başlar. (Poli, 2010:11) O halde, karar alma sürecinin önemli bileşenleri arasında, göç hareketi içerisinde olan bireylerin gelecek yaşamları için alınacak aksiyonların çoğu kesinlikle bulunmalıdır. Bu eylem, bir yandan geleceği şekillendirmek, bir yandan da geleceğin olası etkilerini en fazla yarar ya da en az zararlar karşılama için son derece önemlidir. (Tavory ve Eliasoph, 2013:910)

Önceki bölümlerde ele alınan tüm ekonomi temelli göç hareketlerinin beklentileri şüphesiz en üst seviyede gelir elde etmek olmalıdır. Bu, en azından, bireyin mevcut ekonomik durumunun üzerinde bir maddi beklenti olarak da ifade edilebilir. Ekonomik temelli yaklaşımların ortak paydası, bir başka ifade ile içerikleri dahilinde bileşenleri incelenecek olursa bu öğeler:

1. Bireğin sahip olduğu bilgiler
2. Eğitim seviyesi
3. Tecrübeleri
4. Yabancı dil seviyesi
5. Medeni hali, çocuk sayısı
6. Aile bağları ve iç dinamikler
7. Yaşı
8. Etnisite ve cinsiyeti
9. Mevcut/Sürdüreceği iş kolu
10. Yetenekleri
11. Sahip olduğu mesleğin hedef coğrafyadaki geçerliliği

Sıralanan tüm unsurlar, neredeyse üç ekonomi yaklaşımlı göç hareketlerinin içerdiği dinamiklerdir. Göç edecek birey, karar aşamasında tüm bu dinamikleri, objektif olarak hesaplamalı ve alacağı göç

ihtimalinin yüksek olduğu düşünülebilir. Bu, veriler dahilinde bir çeşit öngörü ya da tahmindir. Beklenen aksiyon ya da uzgörü eylemi (anticipation) ise, tüm bu bilinenler/bilinmeyenler/sürprizler dahilinde dışarı çıkılırken beraberinde şemsiye alınmasıdır.

kararının planlamasını olası fayda ve zarar analizleri çerçevesinde şekillendirmelidir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada göç olgusunun çeşitli içerikleri ve yaklaşımları incelendikten sonra ekonomi temelli göç yaklaşımları ele alınmıştır. Sonrasında da incelenen yaklaşımların içeriği analiz edilmiştir. Sözü edilen içerik, göç hareketinin ana unsuru olacak birey ya da bireylerin kişisel, ailevi ya da ait olduğu iş kolu ile ilgili faktörlerdir.

Göç edecek bireyin, ekonomik anlamda hedef ülkede avantajlı konumda olması şüphesiz sözü edilen içerikle (Eğitim seviyesi, tecrübeler, yaş, yetenekler vs.) yakından ilintilidir. O halde önemli olan nokta, göç kararını sağlam temellere dayandırmak için öngörüler dahilinde atılacak adımlar olmalıdır. Sözü edilen

içeriğin güçlendirilmesine dair imkanlar çerçevesindeki her somut ilerleme göç edecek bireyin daha doğru karar almasına yardımcı olacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir başka önemli nokta da, analiz edilen içeriğin dışında hesaba katılmayan ya da öngörülemez de çok fazla (beklenmeyen) dinamiğin olmasıdır. Örneğin, uluslararası göçmen sayılarının hızlanan artışı bağlamında devletlerin uygulayacağı olası yeni göç siyasetleri, olası bölgesel krizler, savaşlar gibi uluslararası sistemde küresel anlamda kaydadeğer gelişmeler, göç olgusunu derinden etkileyebilecek unsurlardandır. Bu çalışmanın sınırları gereğince bu hususlardan çok göç hareketinin ekonomik boyutunda göçmenlerin karar alma aşaması ile ilgili olan aksiyonlar ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Y. (2016). Göç Sosyolojisi, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- AKINCI, B. ve Nergiz A. ve Gedik, E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2):58-83.
- BARTRAM, D. ve Poros M. V. Ve Monforte, P. (2017). Göç Meselesinde Temel Kavramlar, Hece Yayınları, Ankara.
- BORJAS, G. J. (1989). “Economic Theory and International Migration”, International Migration Review, Special Silver Anniversary Issue, 23(3): 459-474.
- CASTLES, S. ve Miller Mark J. (2008). Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CLARK, G. L. ve Gertler, M. (1983). “Migration and Capital”, Annals of the Association of American Geographers, 73(1): 18-34.
- ÇAKIR, S. (2011). “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 24:129-142.
- ÇOPUROĞLU, Ö. (2018). “The Impact of Immigration on Voting Behaviour: Swiss Case”, in International Migrations in the 21st Century, Problems and Solutions, Chapter 14, (eds.) Gökçe Bayındır Goularas, Zeynep Işıl Turkan-İpek, Cambridge Scholars Publishing, London.
- FREEMAN, R. B. (2006). “People Flows in Globalization”, The Journal of Economic Perspectives, 20(2):145-170.
- GİLPİN, R. (2015). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası, Kripto Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

11. GÖRGÜN, M. (2017). "Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Yayınları, Göç Özel Sayısı, 22:1317-1327.
12. GÖRGÜN, M. (2018). "International Travelling Issues of Refugees: European Agreement on the Abolition of Visas For Refugees", in International Migration in the 21st Century: Problems and Solutions, Chapter 5, (eds.) Gökçe Bayındır Goularas, Zeynep Işıl Turkan-İpek, Cambridge Scholars Publishing. London
13. GÜLLÜPİNAR, F. (2012). "Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 4: 53-85.
14. LEE, E. (1969). "A Theory of Migration", *Demography*, 3(1), s. 47-57.
15. MANGALAM, J.J. (1968). Human Migration: A Guide to Migration Literature in English 1955-1962, The University of Kentucky Press, Lexington.
16. MINCER, J. (1978). "Family Migration Decisions", *Journal of Political Economy*, 86(5): 749-773.
17. NIVALAINEN, S. (2004). "Determinants of Family Migration: Short Moves vs. Long Moves", *Journal of Population Economics*, 17(1):157-175.
18. PARRADO, E. ve Cerutti, M. (2003), "Labor Migration between Developing Countries: The Case of Paraguay and Argentina", *The International Migration Review*, 1:101-132.
19. PETERSEN, W. (1958). "A General Typology of Migration", *American Sociological Review*, 23(2):256-266.
20. PIORE, M. J. (1979). *Birds of Passage-Migrant Labor and Industrial Societies*, Cambridge University Press, Cambridge.
21. POLI, R. (2010). "The Many Aspects of Anticipation", *Foresight*, 12(3):7-17.
22. RAVENSTEIN, E. G. (1885). "The Laws of Migration", *The Journal of Statistical Society of London*, 48(2): 167-235.
23. RITCHEY, P. N. (1976). "Explanations of Migration", *Annual Review of Sociology*, Vol. 2: 363-404.
24. SCHWARTZ, A. (1971). "On Efficiency of Migration", *The Journal of Human Resources*, 6(2):193-205.
25. SINHA, V.N. ve Ataulah, MD. (1987). *Migration: An Interdisciplinary Approach*, Seema Publications, Delhi.
26. TAVORY, I. Ve Eliasoph, N. (2013). "Toward a Theory of Anticipation", *American Journal of Sociology*, 118(4): 908-942.
27. TOKSÖZ, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
28. UNHCR. (2015). *Global Migration Trends*, IOM's Global Data Analysis Centre, UN Migration Agency.
29. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b2d18f84665f2.44041269)